

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/187/2008

POLSKA WIGILIA A.D. 2008

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, GRUDZIEŃ 2008

PRZEDRUK I ROZPOWSZECHNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- ✿ Tradycyjnie już większość Polaków (74%) spędzi w tym roku Wigilię w domu. Tylko co czwarty (24%) wybierze się w tym czasie do krewnych lub znajomych, a nieliczni planują wyjazd na wycieczkę czy wczasy.
- ✿ Od wielu lat zwyczaje wigilijne są zachowywane na podobnym poziomie. Niemal wszyscy badani dzielą się opłatkiem, spożywają tradycyjne potrawy, składają sobie życzenia i ubierają choinkę. Coraz więcej osób wkłada siano pod obrus, odwiedza groby bliskich osób, wiesza świąteczne wianki oraz przygotowuje dwanaście potraw. Po pewnym spadku obecnie ponownie wzrósł odsetek respondentów zapraszających na Wigilię osoby starsze i samotne (od 2003 roku o 12 punktów). Zmalała natomiast grupa badanych wysyłających świąteczne kartki (od 2002 roku o 12 punktów).
- ✿ Najważniejsze w czasie świąt Bożego Narodzenia jest spędzenie czasu z rodziną (59%), wyjątkowa atmosfera (43%) oraz podtrzymywanie tradycji (41%). Dość często badani wymieniają także wzięcie udziału w uroczystościach kościelnych (28%). Najmniej istotne jest – według deklaracji – oglądanie ciekawych filmów w telewizji oraz otrzymywanie prezentów.
- ✿ Większość Polaków zamierza wydać na zaopatrzenie świątecznego stołu tyle samo pieniędzy, co w ubiegłych latach. Tylko co siódmy ankietowany (14%) przeznaczy więcej na ten cel. Co dziewiąty (11%) więcej wyda na prezenty gwiazdkowe. Jedynie nieliczni przewidują zwiększenie wydatków na choinkę i wystrój domu. Polacy częściej myślą o tym, by zmniejszyć wydatki – co czwarty badany planuje wydać mniej na prezenty (26%), a co piąty – na choinkę lub wystrój mieszkania (po 20%) oraz zaopatrzenie świątecznego stołu (19%).

Boże Narodzenie to dla wielu Polaków najważniejsze święta w roku. Zazwyczaj w naszych grudniowych badaniach staraliśmy się poświęcać im odpowiednio dużo uwagi. W minionych latach pytaliśmy między innymi o takie sprawy, jak: wigilijne tradycje rodzinne, sposób spędzania świąt oraz wydatki ponoszone przy ich okazji. W tym roku¹ powtórzyliśmy niektóre pytania, by dowiedzieć się, czy nastąpiły jakieś zmiany.

GDZIE POLACY SPĘDZAJĄ WIGILIJNY WIECZÓR?

W wigilijny wieczór niemal wszyscy będą świętować. Jak co roku zdecydowana większość Polaków (74%) spędzi to święto w rodzinnym domu, co szósty ankietowany (17%) – u mieszkających niedaleko krewnych lub znajomych, a co czternasty (7%) wyjedzie do swoich bliskich poza miejsce zamieszkania. Zaledwie co setny respondent (1%) wybiera się w tym czasie na wczasy lub wycieczkę i tyle samo osób (1%) przyznaje, że nie ma zwyczaju obchodzenia Wigilii. Tegoroczne plany Polaków są więc zbliżone do ostatnio odnotowanych, choć obecnie nieco mniej osób niż w 2006 roku chce pozostać w domu, a więcej wybierze się do swoich bliskich w tej samej miejscowości.

Tabela 1

Gdzie zamierza Pan(i) spędzić tegoroczną Wigilię?	Wskazania respondentów według terminów badań											
	'92	'93	'95	'97	'98	'99	'00	'01	'02	'03	'06	'08
	w procentach											
U siebie w domu	81	83	83	77	76	80	76	74	75	75	80	74
Wychodzimy/wychodzę do rodziny, krewnych, znajomych	11	11	11	14	14	12	14	16	13	16	13	17
Wyjeżdżam(y) do rodziny, krewnych, znajomych zamieszkałych w innej miejscowości	6	5	5	8	8	6	7	8	8	6	6	7
Wyjeżdżam(y) na urlop, wczasy, wycieczkę	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Trudno powiedzieć	1	1	1	0	1	1	2	2	3	3	1	1
Nie mam zwyczaju obchodzenia Wigilii	-	1	0	1	1	1	1	0	1	0	1	1

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (223), 4–10 grudnia 2008 roku, reprezentatywna próba losowa dorosłych mieszkańców Polski (N=1011).

Wigilię poza domem – u osób bliskich – planują przede wszystkim przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (57%), ludzie najlepiej wykształceni (55%), najwięcej zarabiający (49%) i mieszkający w wielkich aglomeracjach miejskich (42%). Rzadziej niż inni pozostają w domu także ludzie młodzi (w wieku od 25 do 34 lat) oraz osoby niepraktykujące religijnie i deklarujące poglądy lewicowe. Większa mobilność tych grup społecznych wiąże się z ich lepszym położeniem społecznym i odmiennym stylem życia, a w związku z tym z większymi możliwościami podróżowania.

Im gorsze natomiast położenie społeczno-ekonomiczne badanych, tym częstsze plany spędzenia tego uroczystego wieczoru we własnym domu. Dla przykładu, w gronie domowników spędzą Wigilię prawie wszyscy rolnicy (96%), a także przeważająca większość ogółu mieszkańców wsi (86%) i ludzi najmniej zarabiających (85%). Natomiast im wyższy jest poziom wykształcenia badanych, wysokość dochodu i większa miejscowość, w której mieszkają, tym częstsze deklaracje spędzenia wigilijnego wieczoru poza własnym domem.

TRADYCJE WIGILIJNE PIEŁĘGNOWANE W RODZINACH

Obraz współczesnej uroczystości wigilijnej, jaki wyłania się z wypowiedzi ankietowanych, świadczy o silnym przywiązaniu Polaków do tradycji, do wartości rodzinnych i religijnych. W wigilijny wieczór niemal wszyscy gromadzą się wokół rodzinnego stołu, przy udekorowanej i rozświetlonej choince, pod którą przygotowane są prezenty, dzielą się z najbliższymi opłatkiem i składają sobie życzenia. Zgodnie z wielowiekową tradycją, niemal wszyscy zachowują tego dnia post i spożywają wigilijne potrawy. Coraz więcej osób przygotowuje tradycyjną ich liczbę, czyli dwanaście (od 1998 roku wzrost o 9 punktów, do 81%). Według staropolskiego zwyczaju, prawie wszyscy stawiają na wigilijnym stole dodatkowe nakrycie dla niespodziewanego gościa. Jednak już tylko co trzecia rodzina zaprasza na Wigilię osoby samotne lub ubogie, choć należy podkreślić, że od 2003 roku odsetek takich deklaracji wzrósł o 12 punktów. Religijny charakter uroczystości w zdecydowanej większości domów nadaje wspólne śpiewanie kolęd i udział w pasterce, a także odczytanie przed wieczerzą odpowiedniego fragmentu Pisma Świętego lub odmówienie modlitwy. Na pamiątkę gwiazdy betlejemskiej wieczerza wigilijna w trzech czwartych polskich rodzin rozpoczyna się wraz z pojawieniem się na niebie pierwszej gwiazdki. Atmosferę żłobka betlejemskiego przypomina też coraz częściej stosowany obyczaj układania siana pod obrusem na stole wigilijnym, zachowywany już przez trzy czwarte rodzin

(w ciągu ostatnich dziesięciu lat wzrost o 27 punktów), oraz rzadszy zwyczaj dzielenia się opłatkiem ze zwierzętami. Trzy czwarte badanych wysłało w tym roku kartkę z życzeniami swoim bliskim i znajomym (o 12 punktów mniej niż sześć lat temu), a co drugi wywiesił świąteczny wianek (w ciągu ostatnich sześciu lat wzrost o 15 punktów). Znacznie więcej osób niż dotychczas (67%, wzrost od 2003 roku o 16 punktów) odwiedzi groby osób bliskich. Zdecydowanie najmniej popularnym zwyczajem okazało się przebieranie za świętego Mikołaja – tradycję tę zachowuje jedynie co czwarta rodzina.

CBOS

RYS. 1. KTÓRE Z PONIŻSZYCH ZWYCZAJÓW WIGILIJNYCH ZACHOWYWANE SĄ W PANA(I) RODZINIE?

Stosunkowo najmniej przywiązane do tradycji wigilijnych są rodziny osób, które nie biorą udziału w praktykach religijnych. Zrozumiałe jest, że w porównaniu z innymi dystansują się one przede wszystkim wobec wigilijnych praktyk religijnych, takich jak modlitwa lub czytanie Pisma Świętego, udział w pasterce, śpiewanie kolęd czy zachowanie postu. Rodziny te rzadziej deklarują także przywiązanie do takich zwyczajów, jak: oczekiwanie na niespodziewanego gościa oraz na pierwszą gwiazdkę, tradycyjna liczba potraw, wkładanie siana pod obrus, wywieszanie wianków czy przebieranie się za świętego Mikołaja. Znacznie rzadziej niż inni zachowują też zwyczaj zapraszania na Wigilię osoby samotnej lub ubogiej oraz odwiedzania grobów osób bliskich. Mimo to w ten niezwykle wieczór ponad jedna czwarta rodzin osób niepraktykujących uczestniczy w pasterce, jedna trzecia modli się lub czyta Pismo Święte, prawie połowa śpiewa kolędy, a prawie dwie trzecie zachowuje post. Niemal wszystkie natomiast dzielą się opłatkiem, składają życzenia, ubierają choinkę i dbają o to, by na wigilijnym stole znalazły się tradycyjne potrawy. Jak widać, w rodzinach tych podstawowe obyczaje wigilijne w znacznej mierze funkcjonują w oderwaniu od swoich treści religijnych.

Tabela 2

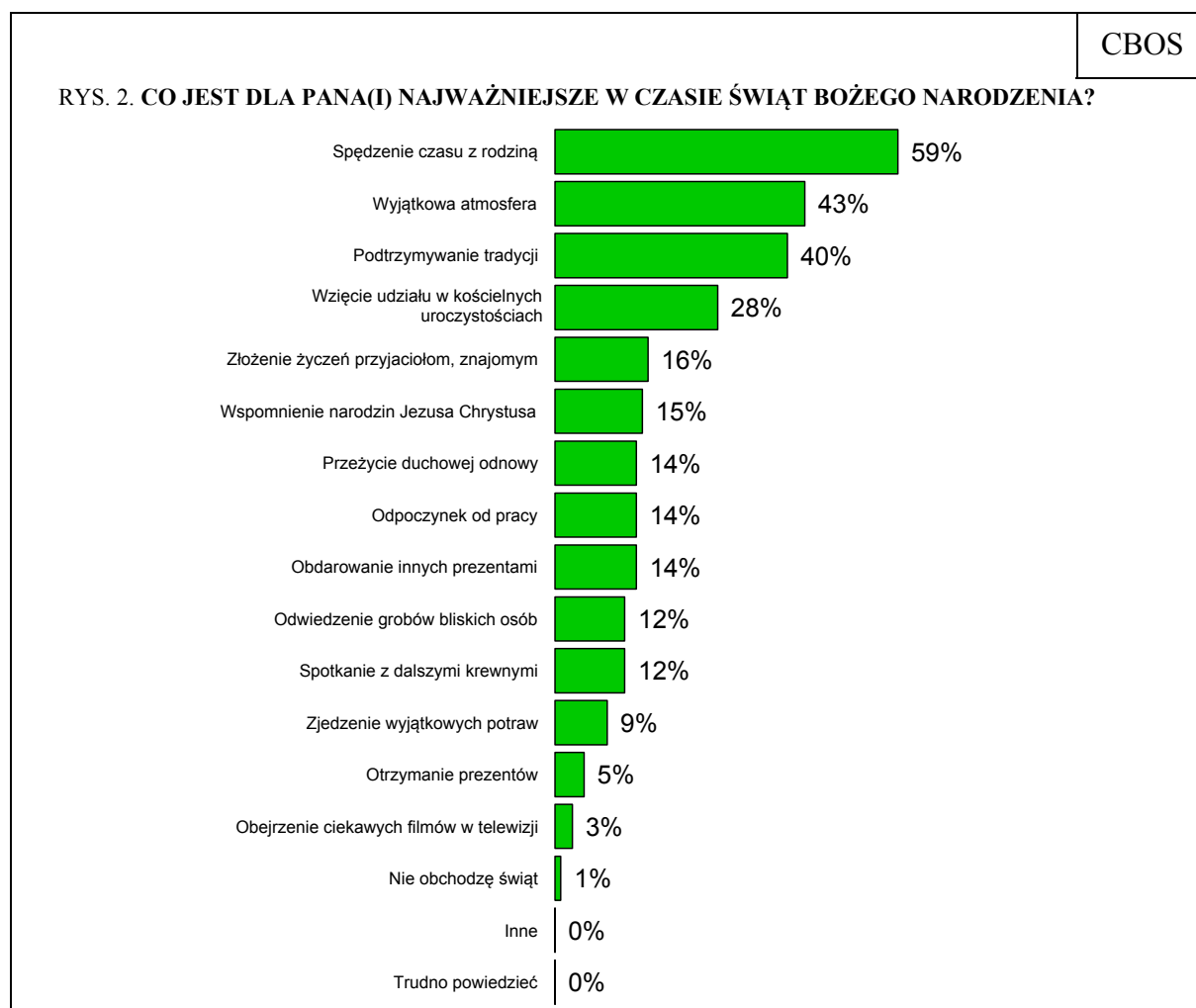
Które z poniższych zwyczajów wigilijnych zachowywane są w Pana(i) rodzinie?	Wskazania respondentów według terminów badań				
	1998	2000	2002	2003	2008
	w procentach				
Ubieranie choinki	98	96	95	94	98
Dzielenie się opłatkiem	99	98	98	98	98
Wzajemne składanie sobie życzeń	99	98	98	98	98
Spożywanie tradycyjnych, wigilijnych potraw	98	97	97	97	97
Przygotowanie dodatkowego nakrycia na stole dla niespodziewanego gościa	93	91	88	89	94
Zachowanie postu w Wigilię	95	94	95	92	91
Przygotowanie prezentów pod choinkę	87	86	83	87	89
Wzajemne odwiedziny, wymiana życzeń z krewnymi, znajomymi	80	75	81	65	83
Przygotowanie zwyczajowej liczby potraw	72	75	76	78	81
Śpiewanie kolęd	82	80	79	79	80
Wkładanie siana pod obrus	50	59	63	69	77
Oczekiwanie z rozpoczęciem kolacji na pierwszą gwiazdkę	76	78	77	78	77
Wysyłanie kartek świątecznych	-	-	89	-	77
Udział w pasterce	80	79	74	74	75
Odmawianie modlitwy, odczytanie odpowiedniego fragmentu Pisma Świętego	70	68	66	74	72
Odwiedzanie grobów osób bliskich	58	56	56	51	67
Wywieszanie wianków świątecznych	-	-	33	-	48
Dzielenie się opłatkiem ze zwierzętami	38	37	35	37	42
Zaproszenie na Wigilię osoby samotnej lub ubogiej	-	32	24	23	35
Przebieranie się w dzień wigilijny za św. Mikołaja (gwiazdora, aniołka)	23	32	28	27	24

CO JEST NAJWAŻNIEJSZE W CZASIE ŚWIĄT BOŻEGO NARODZENIA?

W tym roku respondenci po raz pierwszy odpowiadali na pytanie, co jest dla nich najważniejsze w czasie świąt Bożego Narodzenia. Obraz Polaków wyłaniający się z uzyskanych odpowiedzi jest bardzo rodzinny i tradycyjny. Większość badanych (59%) wskazała na spędzanie czasu z rodziną jako najistotniejszy element świąt. Dla około dwóch piątych najważniejsza jest wyjątkowa atmosfera (43%), a także podtrzymywanie tradycji (40%).

Tylko nieco ponad jedna czwarta ankietowanych (28%) podkreśla wagę uroczystości kościelnych. Jeszcze mniej osób zwraca uwagę na istotę świąt, czyli wspomnienie narodzin Jezusa Chrystusa (15%), a także przeżycie duchowej odnowy (14%).

Co szósty respondent (16%) uważa, że najważniejsze w czasie świąt jest złożenie życzeń przyjaciołom i znajomym, a co siódmy (14%) twierdzi, iż przede wszystkim jest to odpoczynek od pracy. Odwiedzanie grobów bliskich osób i spotkanie z dalszymi krewnymi jest istotne dla co ósmego badanego (po 12%).

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mogli wskazać trzy odpowiedzi

Niewiele osób podkreśla, że najważniejsze w trakcie świąt jest spożywanie wyjątkowych potraw (9%), otrzymywanie prezentów (5%) czy oglądanie ciekawych filmów w telewizji (3%). Widać więc, że praktyczny aspekt świąt jest dla Polaków znacznie mniej istotny od aspektu religijnego, a przede wszystkim od specyficznej atmosfery towarzyszącej spotkaniom z rodziną.

Głównym czynnikiem różnicującym preferencje badanych w tej dziedzinie jest udział w praktykach religijnych. Im większe zaangażowanie w praktyki, tym częstsze wskazania na istotne znaczenie udziału w uroczystościach kościelnych, wspomnienie narodzin Jezusa Chrystusa oraz przeżycie odnowy duchowej, a rzadziej na odpoczynek od pracy, obdarowywanie innych prezentami, wyjątkową atmosferę oraz podtrzymywanie tradycji. Wagę udziału w uroczystościach religijnych często podkreślają także ludzie starsi, mieszkańcy wsi, osoby źle oceniające swoje warunki materialne, badani mający niższe wykształcenie oraz kobiety. Wyróżniają się także rolnicy, którzy – oprócz spędzenia czasu z rodziną, wyjątkowej atmosfery i podtrzymywania tradycji – bardzo często podkreślają znaczenie religijnego aspektu świąt: udziału w uroczystościach kościelnych oraz wspomnienie narodzin Jezusa Chrystusa. Bardzo rzadko też podkreślają znaczenie obdarowywania się prezentami. Natomiast im wyższe wykształcenie ankietowanych, tym większy nacisk kładziony na wyjątkową atmosferę, podtrzymywanie tradycji oraz otrzymywanie prezentów.

IŁE KOSZTUJĄ ŚWIĘTA?

W tym roku zdecydowana większość Polaków zamierza wydać tyle samo, co w ubiegłych latach na choinkę (70%) oraz na wystrój domu lub mieszkania (69%). Co piąty ankietowany (po 20%) planuje w tych dziedzinach oszczędności, a jedynie nieliczni (po 4%) mają zamiar wydać więcej.

Większość respondentów (62%) nie przewiduje także zmian w wydatkach na zaopatrzenie stołu wigilijnego. Tylko jedna siódma badanych (14%) chce w tym roku wydać więcej, a co piąty (19%) zamierza przeznaczyć mniej pieniędzy na ten cel.

Największe oszczędności w tym roku Polacy planują przy kupnie prezentów. Jedna czwarta badanych (26%) wyda na nie mniej niż w ubiegłych latach. Jednak co dziewiąty respondent (11%) przeznaczy więcej pieniędzy na upominki, a ponad połowa (56%) nie przewiduje większych zmian w tej dziedzinie.

Tabela 3

Jakiego rzędu wydatki przewiduje Pan(i) w związku ze świętami Bożego Narodzenia? Czy przeznaczy Pan(i) na:	Tyle samo pieniędzy, co w ubiegłych latach	Mniej pieniędzy niż w ubiegłych latach	Więcej pieniędzy niż w ubiegłych latach	Trudno powiedzieć
	w procentach			
– prezenty gwiazdkowe	56	26	11	7
– zaopatrzenia świątecznego stołu (urządzenie świąt)	62	19	14	5
– wystrój domu, mieszkania	69	20	4	7
– choinkę	70	20	4	7

Warto podkreślić, że deklaracje badanych są wskaźnikiem przedświątecznych nastrojów związanych z możliwością spełnienia oczekiwań (własnych oraz najbliższej rodziny), nie można ich zatem traktować jako obiektywnego porównania obecnych wydatków z tymi z lat ubiegłych. Wiele natomiast mówi o nastawieniu, z jakim Polacy przystępują do przygotowania świąt, a także o niepokojach powodowanych światowym kryzysem finansowym.

Największe poczucie ograniczeń finansowych w stosunku do poprzednich lat mają renciści – około dwóch piątych przewiduje mniejsze wydatki na prezenty (44%) oraz na urządzenie świąt (41%). Oni też najrzadziej deklarują, że na świąteczne wydatki przeznaczą więcej pieniędzy niż w ubiegłych latach, a żaden z nich nie planuje wydać więcej na zakup choinki oraz wystrój domu. O oszczędzaniu częściej niż inni mówią też bezrobotni, rolnicy oraz ludzie źle oceniający własne warunki materialne.

Obraz Wigilii, jaki się wyłania z naszych badań, jest bardzo rodzinny i tradycyjny. W minionych latach przywiązanie Polaków do licznych świątecznych zwyczajów uległo pewnym wahaniom, jednak hierarchia najważniejszych elementów tego uroczystego wieczoru nie uległa znaczącym zmianom. Jedynie cztery z wymienianych obyczajów są kultywowane przez mniej niż połowę badanych, a mianowicie: dzielenie się opłatkiem ze zwierzętami, przebieranie się za świętego Mikołaja, wywieszanie świątecznych wianków oraz zapraszanie osób starszych i ubogich. Trzeba jednak zaznaczyć, że wzrasta odsetek badanych podtrzymujących te dwa ostatnie zwyczaje, podobnie jak liczba osób wkładających siano pod obrus, odwiedzających groby bliskich osób i przygotowujących tradycyjne dwanaście potraw. Na popularności traci jedynie wysyłanie kartek świątecznych. W większości domów prawie wszystkie tradycje są jednak zachowywane.

Opracował
Michał LUTOSTAŃSKI